

УДК 371.12:371.3:373/378

**РОЛЬ ПЕДАГОГА В РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ
У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ РІЗНИХ РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ****Олександра Янкович***Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка
вул. М. Кривоноса, 2, 46004 Тернопіль, Україна*

З'ясовано вплив комплексу чинників на реалізацію освітніх технологій та їхній результат. Простежено, що професійній майстерності вчителя відводиться одне з провідних місць. Запропоновано шляхи розвитку технологічної культури педагогів.

Ключові слова: освітні технології, педагогічні технології, критерії освітніх технологій, прогнозованість, діагностика, гарантованість результату, технологічна культура педагога.

Приєднання ВНЗ України до Болонського процесу, перехід на кредитно-модульну систему підготовки фахівців спонукає педагогічних працівників до використання у практичній діяльності освітніх технологій. На необхідності їх впровадження зосереджена увага в законодавчих актах, державних документах про освіту, зокрема, в Концепції державної програми розвитку освіти в Україні на 2006-2010 рр.

Зазначимо, що так званий “бум” на освітні технології розпочався ще в середині 90-х років ХХ ст. Нині популярність технологічного підходу не тільки не зменшується, а, навпаки, зростає, що виражається в обґрунтуванні й експериментальній перевірці науковцями нових технологій. За цих умов набуває актуальності проблема з'ясування ролі особистості педагога у впровадженні технологічного підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Із середини 50-х років ХХ ст., коли американець Б. Скіннер запропонував програмоване навчання, освітні технології масово досліджували. Їх вивчали такі відомі зарубіжні вчені: Б. Блум, Д. Брунер, М. Вулман, Г. Грейс, Дж. Керал, М. Кларк, П. Мітчелл, А. Мелтон, Т. Сакамото, Р. Томас, Д. Хамблін, Ф. Янушкевич. Вагомий внесок у дослідження теоретичних і методичних основ освітніх технологій зробили знані в Україні російські автори: Ю. Бабанський, В. Беспалько, М. Бершадський, Б. Вульфсон, П. Гальперін, В. Гузеєв, Т. Ільїна, М. Кларин, Л. Ланда, І. Лернер, В. Монахов, З. Малькова, Г. Селевко, Н. Тализіна, Н. Щуркова та ін.

В українській теорії та практиці освіти технологічний підхід заснований А. Алексюком, В. Бондарем, Я. Бурлакою, І. Зязюном,

В. Лозовою, І. Підласим та ін. Освітні технології досліджують таківідомі українські вчені: С. Гончаренко, В. Євдокимов, О. Пехота, А. Нісімчук, В. Онищук, О. Падалка, В. Паламарчук, О. Пометун, І. Прокопенко, О. Савченко, Г. Сазоненко, І. Смолюк, С. Сисоєва та ін.

Технологічним аспектам вищої освіти присвячені праці В. Андрєєва, С. Архангельського, І. Богданової, В. Бондаря, Я. Бурлаки, О. Гохберг, О. Глузмана, О. Євдокимова, О. Кіяшко, М. Левіна, Н. Никандрова, О. Околєлова, М. Окси, І. Підласого, О. Пехоти, І. Пустинникової, В. Сластьоніна, І. Смолюка, А. Фурмана, Н. Шиян М., Юсупової та ін. Підготовці майбутнього вчителя до впровадження технологічного підходу присвячені дослідження В. Будак, І. Зязюна, К. Нор, О. Пехоти та ін.

На думку науковців, характерним критерієм освітніх технологій є прогностованість, яка виражається у гарантованості результатів. Учені стверджують, що реалізація технології не залежить від людського чинника, саме цим вона відрізняється від методики. Переважна більшість науковців вважає, що в умовах впровадження освітніх технологій професійній майстерності вчителя відводиться другорядна роль. Середньостатистичний педагог здатний отримати очікуваний результат завдяки точному виконанню послідовності дій. Проте у низці досліджень зазначено про вплив людського чинника на реалізацію діагностично поставлених цілей технології (Є. Коротаєва, О. Пометун, Т. Сальникова та ін.). Такі висновки цілком узгоджуються з ідеями класиків педагогіки Ф. В. А. Дістервега, В. Сухомлинського та інших, які зосереджували увагу на провідній ролі вчителя у навчальному процесі.

Отже, вчені не дійшли єдності в обґрунтуванні значення професійної майстерності педагога під час впровадження освітніх технологій. Окрім того, немає комплексного дослідження з підготовки викладачів непедагогічних дисциплін ВНЗ до використання технологічного підходу.

Мета статті: з'ясування значення людського чинника у реалізації освітніх технологій, виявлення шляхів підвищення рівня технологічної культури педагогів.

Виклад основного матеріалу. Ще в стародавньому світі філософи замислювалися, від яких чинників залежать результати навчальної діяльності. Демокрит акцентував на особистих рисах учня, передусім скромності та бажанні навчатися. Ще одним чинником, який суттєво впливає на успіх навчального процесу, є професійна майстерність учителів. Класик німецької педагогіки Ф. В. А. Дістервег вважав, що саме їй належить провідна роль у досягненні мети школи. У промові під час відкриття семінарії в Мерсі 3 липня 1820 р. він заявив: “Де шкільна справа є у занепаді, винен учитель; де вона добре поставлена, там вона цим зобов’язана вчителєві... Учитель для школи – це те саме, що і сонце для всесвіту. Він джерело тієї сили, яка

приводить в рух всю машину. Машина покриється іржею, якщо він не зуміє вдихнути в неї життя і рух..." [1, с. 43].

Коли Дістервег висунув таку ідею, ще не було терміна "освітня технологія". Проте технології існували. Спартанську й афінську системи виховання науковці вважають прикладами перших освітніх технологій. Вказавши на провідну роль учителя у педагогічному процесі, Дістервег не робив винятку для окремих систем навчання, які згодом назвали "освітня технологія".

Гарантія результату як критерій технологій була введена після запровадження у середині 50-х років ХХ ст. програмованого навчання, для якого був характерний поділ навчального матеріалу на частини, засвоєння кожної з яких давало змогу переходити до вивчення наступної. Програмоване навчання послабило позицію вчителя, якому до того часу відводилась провідна роль у навчальному процесі. Зрештою, саме це й стало однією з причин втрати інтересу до нього.

На марність намагань знайти універсальний спосіб навчання, який гарантував би результат, незалежно від педагогічної майстерності вчителя, вказував український педагог В. Сухомлинський. Він зазначав: "Дехто наївно вірить в якийсь єдиний, всесильний, рятувальний засіб, за допомогою якого легко зробити цілий переворот у навчально-виховному процесі" [9, с. 426]. На його думку, добрий педагог даватиме глибокі знання, працюючи за будь-яким методом, який передбачає розумову активність учнів [9, с. 427].

У своїх творах В. Сухомлинський використовував термін "технологія", проте не вбачав у ній панацею від негараздів школи.

Генетичні корені освітніх технологій та їхніх критеріїв необхідно шукати в зарубіжній педагогічній науці. У 60–70-х роках ХХ ст. їх масово використовували та обговорювали у педагогічній пресі. У радянській педагогічній науці їх трактували як буржуазну новацію, зайву для того, щоб її перейняти, оскільки подібні проблеми у нас розв'язуються методиками.

На початку 80-х років ХХ ст. погляди російських науковців на освітню технологію змінилися, що було пов'язано із суспільно-політичною ситуацією в країні, орієнтацією на сприйняття новітніх світових досягнень та бурхливим розвитком інформаційних систем. Російські вчені долучилися до дослідження освітніх (педагогічних) технологій. Використовували обидва терміни. Згодом їх диференціювали: освітню технологію вважали ширшим поняттям, ніж педагогічну. Російські науковці вважали, що найсуттєвішими критеріями освітніх технологій є відтворюваність і гарантованість результату. Зокрема, В. Монахов стверджує: "Технологію характеризують два принципових моменти: гарантованість кінцевого результату і проектування майбутнього навчального процесу" [3, с. 27].

Українські педагоги С. Гончаренко, В. Євдокимов, А. Нісімчук, І. Прокопенко, С. Сисоєва, І. Смолук та інші також переконані, що для технологічного процесу притаманні відтворюваність і гарантоване забезпечення реалізації поставленої освітньої мети будь-яким педагогом незалежно від рівня педагогічної майстерності вчителя. На думку І. Прокопенка та В. Євдокимова, педагогічна технологія – це “суворо наукове і точне відтворення гарантуючих успіх педагогічних дій” [7, с. 8].

С. Сисоєва розглядає освітню технологію “як теоретично обґрунтовану систему упорядкованих професійних дій педагога, що при оптимальності ресурсів і зусиль гарантовано забезпечує ефективну реалізацію поставленої освітньої мети та можливість відтворення процесу будь-яким педагогом незалежно від рівня його майстерності” [5, с. 15].

Проте останніми роками “гарантію результату” як критерій технологій критично сприймають деякі вчені. На думку російської дослідниці Є. Коротасвої, “людина є багатофакторною системою, на яку впливає величезна кількість “зовнішніх впливів”. Все це призводить до того, що “підбір певної послідовності навіть найрезультативніших процесів чи заходів не гарантує досягнення повної ефективності” [2, с. 64–65].

Серед тих, хто піддав сумнівам можливість отримати результат тільки завдяки алгоритмізації дій, – О.Пометун. Вона зазначає: “Але чи завжди застосування в педагогічному процесі сукупності способів, кроків взаємодії учителя і учнів гарантує бажаний (плановий) результат?”

Їхня ефективність залежить від багатьох чинників: індивідуальних і статтевовікових особливостей учнів і вчителів, професійної майстерності педагога, змісту педагогічного процесу, психофізичного стану учасників навчання тощо. Тому можна передбачити, що застосування в педагогічному процесі сукупності способів взаємодії не гарантує вирішення педагогічних завдань, а лише створює умови для зміни стану чи просування до очікуваних результатів. А оскільки всі педагогічні завдання пов’язані з розвитком особистості, правомірно говорити про створення умов для розвитку учнів” [6, с. 35–36].

Суть авторського підходу на підставі аналізу джерел з проблем освітніх технологій, практики використання технологічного підходу у вищій педагогічній школі можна виразити такими положеннями:

- найхарактернішими властивостями освітніх технологій є проектування навчального процесу, діагностування та орієнтація на певний результат;
- на досягнення технологічної мети впливає комплекс взаємопов’язаних чинників: спадкові задатки тих, що навчаються, їхнє бажання здобувати знання, педагогічна майстерність педагога, способи навчання тощо. Отже, використання технології не

заперечує, а передбачає саморегуляцію педагогічної діяльності, формування праксеологічних умінь, удосконалення педагогічної техніки;

- впровадження технологічного підходу має низку переваг для вчителів завдяки таким критеріям, як алгоритмічність, діагностичність, ефективність тощо.

Для з'ясування, яке місце відводиться освітнім технологіям у справі реформування діяльності школи, було проведено опитування серед учителів шкіл Тернопільської області, студентів та викладачів Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Вони мали вибрати одну або декілька із можливих варіантів відповідей на запитання “Що, на Вашу думку, може поліпшити діяльність школи”?

Зазначимо, що 30,3% учителів, 61,4% студентів та 75% викладачів, які брали участь в опитуванні, вибрали варіант “впровадження освітніх технологій”. На думку студентів, це значно важливіше, ніж підвищення зарплат працівникам шкіл. Лише 27,4% опитаних студентів вважають, що воно приведе до позитивних змін; 49,6% опитаних студентів сподіваються збільшення престижу професії вчителя; 41,4% – зміни соціально-економічної політики держави щодо гідної оплати праці освіченої людини; 36,2% – вироблення освітньо-виховної концепції держави.

Проте вчителі, які брали участь в опитуванні, дотримуються іншої думки. У справі поліпшення діяльності школи вони сподіваються передусім піднесення престижу професії вчителя (76,7%), зміни соціально-економічної політики держави щодо гідної оплати праці освіченої людини (58,9%), вироблення освітньо-виховної концепції (44,6%) та підвищення зарплаті (39,3%). Відмінності в думках студентів вищої педагогічної школи та учителів щодо використання освітніх технологій можна пояснити тим, що 75% опитаних учителів закінчували ВНЗ до 1995 року, коли було традиційне навчання без впровадження технологічного підходу. Тоді не вивчали навчальну дисципліну “Освітні технології”. Проте лише 15,4% опитаних учителів відповіли, що відчувають брак знань теоретичних основ освітніх технологій. Доцільно припустити, що вчителі відводять алгоритмізації дій допоміжне значення у виконанні технології, більше покладаючись на власну педагогічну майстерність та властивості школярів. Майже третина учителів, які брали участь в опитуванні, зазначають, що впровадження технологій потребує додаткових затрат часу; 17,8% переконані, що результати навчально-виховного процесу від їх використання не поліпшуються. Це також може бути причиною намагання працювати в звичному режимі.

Значно оптимістичніше щодо інновацій налаштовані викладачі вищої школи. Зокрема, 75% опитаних вважають, що освітні технології необхідно використовувати для поліпшення показників навчальної діяльності. У своїй

роботі вони впроваджують передусім інформаційні, проектні, інтерактивні технології, портфоліо та інші. Викладачі вищої школи зацікавлені у подальшому формуванні своєї технологічної та інноваційної культури, погоджуючись на допомогу викладачів педагогічних кафедр. Жоден із опитаних викладачів не дав негативної відповіді на запитання “Чи потребуєте Ви методичної допомоги з боку працівників педагогічних кафедр для впровадження інноваційних технологій?”; 14,3% учителів загальноосвітніх шкіл вважають, що їм така допомога не потрібна.

Опитування студентів, викладачів та вчителів свідчать про необхідність розвитку технологічної культури суб'єктів педагогічного процесу.

У Тернопільському національному педагогічному університеті ім. В. Гнатюка приділяють значну увагу підготовці майбутніх учителів до впровадження технологічного підходу. Студенти вивчають навчальну дисципліну “Освітні технології” обсягом 3,5 кредити, яка містить такі змістові модулі: “Технології навчання”, “Технології виховання”, “Соціально-виховні технології” та “Технології управління загальноосвітнім навчальним закладом”. Засвоєння курсу відбувається ефективніше, якщо студенти використовують інноваційні технології у своїй практичній діяльності. Однією з таких технологій є технологія “Організація успішної діяльності”. Її метою є формування практичних умінь. У процесі вивчення технології студенти переконуються, що використання технологічного підходу є довготривалим процесом, а не справою одного уроку. Вони мають змогу виконати всі технологічні дії: діагностування особистих рис, цілетворення, створення програми реалізації мети, її виконання, корегування початкових задумів відповідно до нових потреб. Студенти для формування практичних умінь регулярно виконують запропоновані викладачами вправи та застосовують методики подолання перешкод, долучаються до найрізноманітніших форм роботи, зокрема беруть участь у створенні проектів “Історія успіху”, “Головні чинники успіху”, у підготовці технологічних карт виховних справ “Як стати успішною людиною”, перегляді фільмів “Секрет успіху” тощо.

Технологія “Організації успішної діяльності” передбачає проведення різних видів та методів діагностики. Отже, її використання дає змогу студентам сформуванню вміння діагностування, яким здебільшого вчителі шкіл володіють недостатньо.

Для формування технологічної культури педагогів, безперечно, необхідно роз'яснювати їм теоретичні основи освітніх технологій, аналізувати різні підходи як до означення термінів, так і визначення критеріїв та класифікацій технологій. Проте дуже багато вартує демонстрація практичних матеріалів: проекти, виготовлені студентами, створені ними цілі уроків відповідно до ієрархії цілей Б. Блума, технологічні карти виховних

справ, програми для комп'ютерного діагностування, які зменшують затрати часу під час впровадження технологічного підходу.

Аналіз джерел з теоретичних основ освітніх технологій та практики її впровадження дає підстави для таких висновків:

1. На виконання технологій впливає комплекс взаємопов'язаних чинників; одним із провідних є професійна майстерність педагога;
2. Як учителі шкіл, так і викладачі ВНЗ потребують удосконалення технологічної культури в процесі спільних методичних семінарів та консультацій з працівниками педагогічних кафедр;
3. Вивчення студентами навчальної дисципліни "Освітні технології" здійснюватиметься ефективно, якщо в процесі її засвоєння вони практично будуть впроваджувати технологічний підхід. Однією із технологій, запропонованих для реалізації студентами у практичній діяльності, є "Організація успішної діяльності". Вона дає можливість студенту здійснити всі технологічні етапи від діагностичного цілетворення до одержання результату.

Подальші дослідження доцільно проводити у напрямі розвитку технологічної культури викладачів та вчителів навчальних закладів різних рівнів акредитації.

-
1. *Дистервег Ф.В.А.* Избранные педагогические сочинения: Вступ. статья В.А. Ротенберга. М., 1956.
 2. *Кортаева Е.* Педагогические взаимодействия и технологии. М., 2007.
 3. *Монахов В.* Аксиоматический подход к проектированию педагогических технологий // Педагогика. 1997. № 6. С. 26–31.
 4. Освітні технології. Програма навчального курсу. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2006.
 5. Перспективні освітні технології: Наук.-метод. посібник / За ред. Г. С. Сазоненко. К., 2000.
 6. *Пометун О.* Інтерактивні методики та системи навчання. К., 2007.
 7. *Прокопенко І., Євдокимов В.* Педагогічні технології: Навч. посіб. Х., 2005.
 8. *Селевко Г.* Энциклопедия образовательных технологий: В 2 т. М., 2006. Т.1.
 9. *Сухомлинський В.* Розмова з молодим директором // Вибрані тв.: У 5 т. К., 1977. Т. 4. С. 393–626.

THE ROLE OF A TEACHER IN THE REALIZATION OF EDUCATIONAL TECHNOLOGIES AT EDUCATION ESTABLISHMENTS**Olexandra Yankovych**

*V. Hnatyuk National Pedagogical University of Ternopil'
M. Kryvonos Str., 2 UA-46004 Ternopil', Ukraine*

The article deals with the influence of many factors on the realization of educational technologies and their results. It determines an important role of teacher's professional skills and proposes some ways of educators' technological culture development.

Key words: educational technologies, pedagogical technologies, criteria of educational technologies, prognostication, diagnostics, guarantee of the result, educator's technological culture.

РОЛЬ ПЕДАГОГА В РЕАЛИЗАЦИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ РАЗНЫХ УРОВНЕЙ АККРЕДИТАЦИИ**Александра Янкович**

*Тернопольский национальный педагогический университет им. В.Гнатюка
ул. М.Кривоноса, 2, 46004 Тернополь, Украина*

Определено влияние комплекса предпосылок на реализацию образовательных технологий и их результат. Прослежено, что профессиональному мастерству учителя отводится одно из ведущих мест. Предложены пути развития технологической культуры педагогов.

Ключевые слова: образовательные технологии, педагогические технологии, критерии образовательных технологий, прогнозируемость, диагностика, гарантированность результата, технологическая культура педагога.

Стаття надійшла до редколегії 10.06.2008

Прийнята до друку 09.10.2008